

Sessizce ilgi bekleyen bir köy Zamana karşı direnen Darkale'nin evleri, camileri

Değerli dostlar! Yazılarımda konu başlığımı çok önemsiyorum. Birkaç gün önceden yazıma uygun başlığı düşünür, seçtiğim örnekler arasından eleme yapar hah işte bu başlık bana ilham verecektir deyince yazmaya başladım. Çünkü içselleştirdiğim başlık beni alıp başka yerlere, konunun özüne götürür. Bu kez, başlık atma konusunda esin kaynağım bir türkü oldu. Yukarıdaki başlığı güzel bir türkünün adından esinlenerek attım.

Paul Dawyer'i tanır mısınız? Kendisi Iskoçya doğumlu, 1988 yılında kısa süreliğine konser vermek için İstanbul'a gelmiş, gönlünü de bir Türk kızına kaptırınca evlenip ülkemizde kalmaya karar vermiş ve Türk vatandaşlığına geçmiş iyi bir müzisyendir. Aynı zamanda elinde gitarıyla memleketimizin her yöresini dolaşmış halkla sıcak ilişkiler kurmuş "Müzik ve Yol" adlı programı yapan bir TV sunucusu... Ülkemizi diyar diyar dolaşırken türkülerimizi keşfetmiş, onları yeniden yorumlayarak topluma sunan sevecen, Türk gibi yaşayan bir müzik adamı... İşte aranje ettiği türkülerden bir kaçının adı; İzmir Marşı, Gel Gör Beni, Deniz Üstü Köpürür, Yiğidim Aslanım. Hepsini zevkle dinlerim. Yorumladığı türkülerimize öyle güzel bir tat katmış ki sizin de dinlemenizi tavsiye ederim. Beni en çok cezbeden türkülerinden

birisi, Çiğdem Taştan adlı kadın sanatçıyla birlikte söylediği "Keltepe'nin Taşları"dır. Son haftalarda bu güzel Tokat Niksar türküsünün yeni yorumunu sık sık dinlerim. Soma Darkale köyünü ziyaret ettikten sonra dönüş yolunda da bu türküyü dinlerken, dudaklarımdan şu cümle damladı. "Keltepe'nin Taşları varsa Darkale'nin de tarihe karşı direnen evleri ve camileri var" dedim. İşte başlığın hikâyesi budur.

Trakhula, Tarhala, Darkale

Epey zamandır gezmeyi düşündüğüm Soma'nın tarihi Darkale köyüne gitmek geçen hafta nasip oldu. Rehber arkadaşım Levent ile gene düştük yollara. Dikili'den hareketle önce Bergama'ya vardık sonra Poyracık, Kınık üzerinden ver elini Soma. Bakırçay ovasını boydan boya geçtik.

Yolda çokça pamuk, domates tarlaları gördük. Daha çok da Avrupa'ya ihraç olacak kurutulan

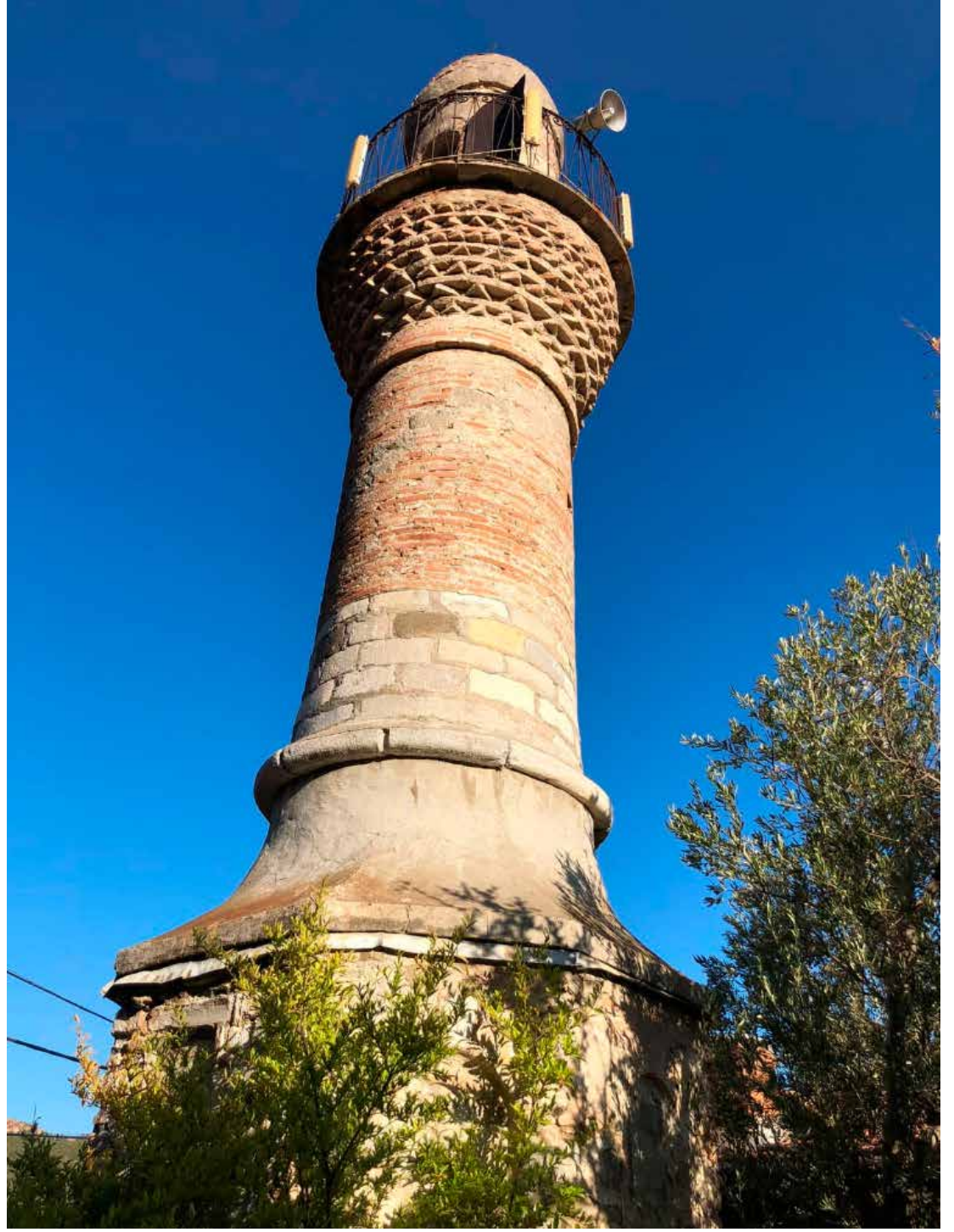
domates sergileri. Bu ürün son yıllarda bölge çiftçisinin itici gücü oldu. İşte bu bereketli ovanın bitiminde Soma'ya vardık. Ana yoldaki büyük kavşaktan Soma yönüne dönüp beşyüz metre ötede sola devam ediyorsunuz. Şehir çıkışına doğru bir iki kilometre daha gidiyor ve sonra Darkale levhasını görünce sağa dönüp yaylaya doğru çıkıyorsunuz. Biz, ağaçlı Darkale yolunda önümüze çıkan ilk yol ayrımından değil de bizi yukarıya götüren ana yolun sol tarafını tercih edip esas yukarı köy girişine doğru gittik. Doğru da yapmışız. Eğer ilk sağ yol ayrımından giriş yapsaydık köyün alt tarafına çıkacaktık. Bu yol ile büyük camiye ve büyük kafeye ulaşıyor. Buranın büyük bir park yeri var. Aşağı tarafın olumsuz yönü ise aşağıdan yukarıya doğru gezmek zorunda kalacaksınız. Zamana ve gezgin yoğunluğuna göre tercih sizindir. Köyün üst tarafına ulaştığımızda bir evlik boş araziye otomobilimizi park ettik. Bizi ilk olarak tarihi evler ve Trakhula bahçe kahvenin sahibi karşıladı. Kibar bir genç, "Hoş geldiniz" dedi, köyü nasıl gezeceğimizi anlattı. Hayırdır siz ne iş burada falan diye sorunca bahçe kafenin sahibi olduğunu söyledi. Biz ona gezi sonrası bir kahve içme sözü verip sol taraftan köy içine girdik. Gördüğümüz ilk taş duvarlar, cumbalı yıkık dökük evler işte tam bir orijinal köyde dolaşacağı-

mız izlenimi verdi. Hakikaten de öyle oldu. Tüm yapılar, ilk yapıldığı gün gibi duruyor ama harap ve yorgun halde...

Dar sokaktan yukarı doğru yürüyünce köyün iki camisinden biri olan Minareli Camisi'ni gördük. Köyün en tepesinde bulunuyor. Minare, daha eski tarihli bir Selçuklu yapısı imajı veriyor. Tuğlalı Minare, bir metre yüksekliğindeki küp yapının üzerine oturmakta. Bu küpün yüzeyinde Bizans dönemine ait devşirme mermer parçalar ve kitabeler kullanılmış. Bu emareler ışığında araştırma yapan öğretim görevlileri, bu caminin ilk yapımını 15. yüzyıl olarak tarihliyorlar (A. Etlacakuş ve M.Çerkez).

Minareyle birlikte yapılan ilk ibadet binası yok olmuş ve daha sonraları başka bir cami inşa edilmiş, o ise yıllarca kullanılmayınca bugün harap olmuş vaziyette duruyor. Şu an Cami içine girmemiz mümkün olmuyor ve iç kısmını bir bölümünün resmini açık olan pencerelerden çekiyoruz. En ilginç ise defineciler burayı da geçmemiş. Minare girişinde basamak olarak kullanılan değirmen taşının altında kasa var diye sökmüşler. Bir başka defineci grupta kendilerini arkeolog olarak tanıttı caminin öte tarafında kazı yapmışlar. Belki bir başka gelişimizde minarede kalmaz sanırım... Size önerim, cami sokağına girdiğinizden itibaren bu nadide Selçuklu minaresinin fotoğraflarını çekmeye başlayınız. Minarenin şekli, rengi, boyutu o kadar cezbedici ki fotoğraflarını çekmeye doyamıyorsunuz.

Darkale, Soma'ya 3 kilometre uzaklıkta tepelik bir alanda derince bir vadinin içine gizlenmiş bir

köyümüz. Ünlü tarihçimiz Bilge Umar'a göre eski ismi Thrakhoula. Zamanla değişerek Darkale ismini almış. Bu isim 1968 yılında resmen tescillenmiş. Madencilikle birlikte aşağı ovaya kurulan yeni Soma, ticari alanda hareketlenince 80'li yıllardan sonra yeni nesil, buraya göçmüş ama köyün kadim sakinleri evleri harap olsa da hala baba yurdunu terk etmemiş, ancak sayıları çok az kalmış.

Yukarıdan aşağı doğru dar sokaklarda yürürken sağlı sollu birbirine yaslanmış tarihi evler gördük.

Derin bir vadinin yamacına kurulan köydeki evlerin mimari özellikleri, doğa ile uyumlu oluşturulmuş. Pek çok ev iki katlı, bahçelerinde ya da alt katlarında samanlık, ahır, kümes bulunuyor. Bu mekânlar, köy halkının kendilerine yetecek kadar et, süt, peynir, yağ üretimi yaptıklarını gösteriyor. Hemen hemen her bir evin köşesinde ya da bahçesinde nar ağaçları göze çarpıyor. Nar ağaçları ve köy birbirleriyle özdeşleşmiş. Nar ekşisi bugün de revaçta olan bir üretim. Çok eskilerde daha ne üretiyorlarmış der-

seniz, eskilerden öğrendiğime göre kiraz yetiştiriciliği yapıldığını söylüyorlar. 1980 yıllara kadar canlı hayatın var olduğu bu köyde, ekonominin acı reçetesi olarak Soma'ya doğru göçler başlamış. Köy halkının yeni nesli artık büyük kentlere koşmuş. Kullanılmayan evler, yapılar eskimeye, yıkılmaya başlamış. 1990 yılı itibarıyla, bir avuç gönüllünün çabalarıyla başlayan bu tarihi köyü kurtarma çalışmaları, 2015 yılında meyvesini vermiş. Yerel Koruma çerçevesinde köy evleri yapıları koruma altına alın-

miş. O günden bu yana ev sahipleri, bu karara saygı duymuş ama o zamandan bugüne kadar da devlet elini sürmemiş. Bu proje nedeniyle halk, eskiyen evlerini buldukları her malzemeyle korumaya çalışmışlar. Daha çok da yağ tenekeleriyle. Öyle ki bir ev sahibi, atık su borusunu tahta olukla uçmasın diye sabitlemiş. Koruma içgüdüsüyle bunları yaptıkları için köy halkını kutlamak gerekiyor. Köyü kurtarma plan projesi hazırmış ama çaba gösteren yok, yani köye bu parayı getiren yok. Benim köyde gördüğüm, belediye büyük caminin avlusuna kendi isminin yazdığı iki tane oturma bankı koymuş. Anlaşılan, Soma da kendi kültürüne bu kadar uzak bir yerel yönetim bulunuyor diye düşünüyorum. Büyük bir bütçeye sahip Büyükşehir Belediyesi ve başkanına buradaki tarih, iyi(!) anlatılmamış anlaşılan. Söylenen o ki bu köyden iktidarın bir milletvekili varmış. Bu bir şans diye düşünüyorum ama köyü bu harap halde görünce, o da geçmişine oldukça uzak kalmış diyorum. Ben olsam bu çok özgün köyüm için Ankara'ya ayağa kaldırım. Çekül Vakfı dergisi 2010 sayısında

-Soma Darkale Kültür Mirasının Koruması ve Yerel Kalkınması adını taşıyan proje ekibi yetkilileri ziyaret ediyorlar diye haber yapıyor. Projeyle eserlerin restorasyonu ve köyün turizme kazandırılması tasarlanıyor. Bu çok değerli özgün köye sahip çıkacak ilk kuruluş tabii ki Belediye. Her sene iki yapıyı restore etmiş olsaydı köyün şimdi ziyaretçisi çok olurdu. Oysaki Soma'nın zaten bir imajı var. O imajını değiştirecek tek şey, bu köyün tarihi camileri, evleri ve korunan kültürüdür.

Köyün eski evlerinin arasından aşağı doğru indik. Aşağı kısımda bizi, yaşlı bir çınar ağacı, büyük bir kafe ve Kırkoluk çeşmesinin üzerine kurulmuş tarihi güzel bir cami karşıladı. Biraz soluklanalım deyip bu kafede oturalım dedik. Aperatif şeyler ısmarlayıp çayla kendimize geldik. Çınarın gölgesi ve altından esen serinlik yorgunluğumuzu aldı. Aldığımız bilgiye göre Soma halkı yaz akşamlarını bu serin atmosferde geçiriyormuş. Hizmet gece ikilere, üçlere kadar sürüyormuş. Sakin ve dingin bir mekân, çalışan genç kızlarımız iyi niyetli ve sevecenler.

Kırkoluk Camisi

Adını Kırkoluk çeşmelerinden alan caminin yapım tarihinin 1847-48 yılları olduğu iddia ediliyor. Cami içi barok duvar bezemeleri bu iddiayı kuvvetlendiriyor. Son cemaat mahalli ve iç kısım duvar süslemelerinde çiçekler ve akantus bitki motifleri var. Mihrap üzerinde sülüs hatla Allah ve Muhammed yazılarını görüyoruz. Servi ağaçları, kandiller vazo içinde çiçek resimleri mihrabı ve süslüyor. Sizi güzel bir ruhi atmosfere sokuyor. Son cemaat bölümü de aynı iç kısım gibi çiçeklerle bezenmiş, yani cami içindeki zarafet bu bölümde de var. Biz camiyi ziyaret ettiğimizde ikinci namazı vaktiydi. Son cemaat mahlinde bekledik. İçerden en son çıkan İsmail amcayla sohbet etme vaktimiz oldu. Kendisi

gönül insanı, gönüllü olarak camide hafızlık yapıyor. Hacca da gitmiş, islam adına orada yapılan yanlışları eleştirecek kadar dobra bir insan. Köy ve cami hakkında bilgiler aldık. Bu tarihi caminin yanında bu ucube minare neyin nesi dedik. Yüreği yanarak anlattı. Orijinal cami minaresi yıllar önce yıkılıp gitmiş. Yıllarca aşağıdaki maden ocağına köyün suyunu satıyorlarmış. Onlar da köy odasına hatırı sayılır bir para ödüyorlarmış. Maden ocağı işletmecisi, köy halkının gönlünü almak için caminin minaresini ben yapayım demiş ama gelin görün ki betondan, sevimsiz minare, caminin naif atmosferine uymamış ve sırtıyor. Onlar, caminin yan tarafını kazmışlar ve minareyi dikmişler. Yaptı mı yaptı, gönülsüz iş bu kadar olur. Eski minare, bir kaya parçasını üzerinde imiş. Caminin önüne indiğimizde bir gelin damatla karşılaştık. İsmail amca "Soma'dan evlenecek genç çiftler, muhakkak köyümüzü ziyaret eder, bu Kırkoluktan su içer ve fotoğraflarını çektirirler. Bu evliliğin olmazsa olmaz geleneğidir" dedi. Cami önünde

iki değirmen taşı gördüm. Köyün hamamı karşısındaki yıkılıp yok olan değirmenden getirildiğini başka bir dosttan öğrendim. Benim fantastik iddiam ise; 400 yıl önce caminin bulunduğu yerde bir değirmen olabilir. Yıkılan eski değirmenin üzerine bu camiyi inşa etmiş olabilirler. Zaten bugünkü caminin altı boş ve su oradan kaynayıp akıyor.

Biz yukardaki kafe de oturma sözü verdiğimiz için gene alt bir sokaktan yukarı doğru yürüdük. Pek kimselere rastlamadık sadece genç bir hanımı çocuklarıyla birlikte yemek pişirirken gördük. Selamlayıp, "Kolay gelsin" dedik. Bu genç aile Soma'da oturuyor sadece hafta sonları veya boş gün-

lerinde buradaki evlerine uğruyor. Dar ve sakin sokaklar arasında hiç değilse futbol oynayan çocukları görmek istiyor insan. Nerdeee, tamamen terk edilmiş bir köy. İsmail amca da olmasa hiç kimseyle hasbihal edemeyecektik. Söz verdiğimiz gibi fotoğraf çeke çeke yukardaki kafeye ulaştık. Adı Trakula kafe, tertemiz bir mekân her şeyi sunuyor. Huzurlu bir ortamı ve güzel

bir manzarası var. Köye canlılık kazandırmak için varını yoğunu buraya döken köyden bir genç aile. Kendisi ve çocukları çalışıyor. Tertemiz lavabolar, özenle döşenmiş köşeler. Biz, önce çay sonrada dondurmali sütlaçtan yana seçimimizi yaptık. Bize burası, huzurlu bir atmosfer verdiği için epeyce kaldık. Dondurma deyince, köyün dondurma ile ilgisi var. 50 yıl öncesine kadar köy halkı dondurmacılık yaparmış. Bildiğiniz gibi dondurma için üç şey gerekli. Süt, sahlep ve bu karışımı soğutmak için kar. Dağdan topladıkları sahlebi, süt ile kaynatıp elde edilen karışımı ince uzun bakır dondurma güğümleri içine boca ederek karla soğuturlarmış. Dağdan kar elde edilişi de enteresan; kış başlamadan 5 altı metre derinliğindeki kuyuların içleri temizlenip kış aylarında kar biriktirmek için hazırlanmış. Kuyuların önüne tahta setler yapıp rüzgârla gelen karın kuyulara girmesini ve her kar yağışından sonra çizmelerle karların üzeri çignenip pekişmesi sağlanırmış. Köy halkı yaz boyunca çevre ilçelere hem dondurma hem de kalıp halinde kar satarmış. Şimdi bunlar unutulmuş ve dondurmalar fabrikalardan, başka yörelerden geliyor. 19. yüzyıl köy halkının pek çoğu da köy yakınındaki şimdi kapalı olan maden ocağında çalışmış. Hatta Kurtuluş Savaşı'nda cepheye giden beylerin yerini kadınlar

almış. "Bu dünya da bir ilktir" deniyor. Şimdi Darkale'de yaşayanların pek çoğu emekli maaşlarıyla geçiniyorlar.

Sonuç olarak; şu sıralar pek kimsenin uğramadığı özgün köyümüze orada yenileme çalışmalarını bekliyor. Bazı üniversiteler ve bilim insanları köye ilgisiz kalmamış.

Örneğin İzmir Teknoloji Enstitüsü'nden Aysen Etlacakuş ve Mine Turan -Darkale'nin Koruma Amaçlı Değerlendirilmesi- adlı çalışmalarıyla köyü gündemde tutmuşlar. Figen Akpınar, Avni Altuner, Ayda Arel gibi pek çok değerli bilim insanı Darkale'yi yazmış, değerini ortaya koymuşlar.

Yöreye kenti yönetenlerden daha fazla sahip çıkmışlar; ama bir tek siyasetçiler ortada yok. Sıra şimdi yerel siyasetçilerde diye düşünüyorum.

Sabırla bekleyip göreceğiz.

